

ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

НЕОСТАЛІНСЬКА СУТНІСТЬ ПУТІНСЬКОГО КОНЦЕПТУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Стародубець Г. М.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії*

Житомирського державного університету імені Івана Франка

Стаття Путіна «Про історичну єдність росіян і українців» стала своєрідним узагальнюючим документом, в якому висвітлено офіційну концепцію побудови відносин РФ з Україною. Путінський історичний наратив за своєю суттю є неоімперським, неосталінським, який просуває сталінську / радянську версію проскрибованої української історії, позбавленої суб'єктності.

Мета нашого дослідження – проаналізувати суть сталінської політики історичної пам'яті як прелюдії появи путінської концепції історії України. Предметом вивчення є «Доповідна записка про стан ідеологічної роботи у партійній організації Львівської області», датована 1947 р.

У другій половині 1940-х років з ініціативи ідеологів більшовицької партії розпочалася ревізія історичного минулого неросійських народів, які входили до складу СРСР з тим, «щоб підтвердити їх підрядний статус «молодших братів» росіян» [3, с. 156]. Генератором ідеологічних нападок на українських істориків у 1947 році виступив новопризначений перший секретар КП(б)У Л. Каганович. Головна мета «хрестового походу» проти провідних вчених істориків полягала у тому, щоб «викрити причини буржуазно-націоналістичних викривлень у їхніх найновіших працях» [5, с. 27]. У контексті сказаного, нещадній критиці піддавалася концепція історичного розвитку України М. Грушевського, а учні «школи Грушевського» виступали об'єктом звинувачень «у фальсифікації етногенезу росіян та взаємовідносин Північної та Південної Русі ще до монгольсько-татарської навали» [1, с. 29].

Упродовж 1947 року у всіх інститутах Академії наук УРСР та обласних науково-освітніх установах відбулися партійні збори, на яких обговорювалися «політичні помилки» українських істориків та проводилася роз'яснювальна робота з приводу

необхідності ліквідувати «буржуазно-націоналістичні перекручення історії України». Як справедливо зазначає Я. Дашкевич, у період «кагановичівської реакції, цькування і виполовання української інтелігенції, звинуваченої у черговому рецидиві буржуазного націоналізму, Львів вважався його центром» [2, с. 478]. Тому політична ситуація у Львівських науково-освітніх установах час від часу ретельно моніторилася відповідними органами радянської влади та комуністичної партії.

У «Доповідній записці про стан ідеологічної роботи у партійній організації Львівської області», датованій 1947 р., значна увага приділяється темі «розвінчання буржуазно-націоналістичної концепції так званої історичної школи Грушевського» [6, с. 3]. Важливо зауважити, що автор документу (співробітник Управління пропаганди ЦК КП(б)У дехто Артамонов) проводить чіткі паралелі між українським національно-визвольним рухом, з яким вела боротьбу більшовицька влада від 1944 року, і науковою спадщиною М. Грушевського, трактуючи його «як одного ідеологічних натхненників і попередників» УПА та повстанського підпілля.

Причина популярності ідей Грушевського полягала в тому, – на думку автора, – що «землі Західної України (Галичини) були відірвані від культурних і соціальних процесів, які проходили у Східній Україні» [6, с. 4]. У відповідності з усталеною імперською історіографічною традицією, дещо модернізованою більшовицькими ідеологами від науки, центром передової політичної думки апріорі виступала Росія, тоді як Львів, будучи поза межами Російської/радянської імперії залишався провінційним і відсталим. І саме це стало причиною поширення тут «антинаукової теорії безбуржуазності української нації, надкласовості української державності» [6, с. 5].

Вченого звинувачують у «фальсифікації історичної науки, оскільки він відірвав історію українського народу від історії братерських народів: російського і українського» [6, с. 5]. Обурення партійного пропагандиста викликає твердження М. Грушевського про окремішність історичного шляху розвитку українського народу, його право мати своїх національних героїв (І. Мазепу, І. Виговського та ін.), про західноєвропейські та польські впливи на формування національної політичної думки. Цілком очевидно, що сучасний путінський нарратив про те, що «росіяни й українці – один народ» є «еклектичною сумішшю ідей російських царських білих і російських більшовиків про «Малоросію» та «молодших братів» [4], тому по суті своїй є видозміненою версією сталінської концепції «походження трьох братніх народів».

Активно поширювана російською пропагандою теза про споконвічне прагнення українців перебувати в органічній державній єдності з росіянами, так само різко віддає нафталином. У цій же Доповідній записці черговим пунктом звинувачення М. Грушевського є те, що він «і його однодумці більшовицьку партію вважали чужорідним тілом, більшовицьку владу – явищем на Україні приносим, чужим для українського народу» [6, с. 7]. Виразно антизахідна спрямованість сучасної ідеології рашизму перегукується зі сталінською тезою про «реакційність концепції Грушевського про те, що Україна в минулому більше тяжіла до Заходу / до Німеччини ніж до Сходу / до Росії». Автор документу

наголошує на «ворожості і шкоді такої теорії Грушевського і його історичної школи для радянського світогляду» [6, с. 7].

Розгорнута сталінським режимом у другій половині 1940-х років ідеологічна кампанія проти історичної спадщини М. Грушевського та його послідовників була однією з ланок одноцілого процесу формування державної історичної пам'яті. У цьому мозаїчному полотні українці, як і представники інших, крім російського, націй і народностей, були позбавлені власної суб'єктності, а трактувалися як єдиний радянський народ. Путінський історичний наратив про історію українського народу не є чимось унікальним для новітньої історії. Він є органічним продовженням шовіністичної ідеології Російської / радянської імперії. Прелюдією до появи статті за підписом Путіна «Про історичну єдність росіян і українців», серед іншого, стали численні доповідні записки пропагандистів більшовицької/комуністичної партії, в яких йшлося про шкідливість і неприпустимість появи об'єктивних наукових досліджень історії України. Натомість пропагувалася модернізована сталінська версія імперської концепції «єдиної і неподільної Росії».

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбатюк В. Т., М. Грушевський та його так звана школа (Історіографічна замітки). *Наукові записки Львівського державного університету*. Львів, 1946. Вип.1. Т.1. С. 339.
2. Дашкевич Я. Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури. Львів, 2007. 808с.
3. Єсельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ, 2008. 303 с.
4. Квіт С. Хто пише історію? Національна пам'ять в контексті мережних революцій і соціальних мереж. URL: <https://kvit.ukma.edu.ua/2021/>
5. Центральний державний архів громадський об'єднань України (далі - ЦДАГО України). Ф.1. Оп.8. Спр.316. с. 27.
6. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.23. Спр.4544. с. 3.